

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Katja Frank-Waisman

Utmätt, utsökt, utmärkt?

Utmätning, exekutiv försäljning och avhysning
från bostadsfastigheter i förhållande till EKMR
och målet *Rousk mot Sverige*

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Max Hjärtström

Termin: VT24

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Forskningsläge.....	7
1.6 Disposition.....	7
2 SVENSK UTSÖKNINGSRÄTT	9
2.1 Utsökningsrätten i korthet	9
2.2 Beneficiereglerna	9
2.2.1 Hemmet som beneficium	10
2.3 Utmättningsordningen	10
2.3.1 Försvarlighetsbedömningen	10
2.3.2 Intresseavvägningen	11
2.4 Exekutiv försäljning och avhysning.....	11
2.5 Proportionalitetsprincipen vid utsökning.....	12
3 EKMR OCH UTSÖKNINGSRÄTT	14
3.1 EKMR och svensk rätt	14
3.2 Artikel 8 – rätten till privat- och familjeliv	14
3.2.1 Skydd för sitt hem	15
3.3 Artikel 1 TP 1 – rätten till egendom	15
3.4 Europadomstolens praxis	16
3.4.1 <i>Zehentner mot Österrike</i>	16
3.4.2 <i>Rousk mot Sverige</i>	17
3.4.3 <i>Vaskrsic mot Slovenien</i>	19
4 HÖGSTA DOMSTOLENS PRAXIS.....	20
4.1 NJA 2010 s. 397 I och II.....	20

4.2	NJA 2018 s. 9.....	21
4.3	NJA 2013 s. 1241 och NJA 2021 s. 1065	22
5	ROUSKAVGÖRANDETS FÖLJDER	24
5.1	Kritik efter <i>Rousk mot Sverige</i>	24
5.2	Förändringar av KFM:s förfarande	25
5.3	SOU 2016:81 och efterföljande lagändringar	26
6	ANALYS OCH SLUTSATSER	28
6.1	Europakonventionens krav på svensk utsökningsrätt.....	28
6.2	Rouskavgörandet och rättsutvecklingen.....	29
6.3	I vilken utsträckning lever svensk rätt upp till konventionens krav?	30

Summary

In 2003, Jim Rousk's home was sold at executive auction to enforce a debt of 6 721 SEK. Ten years later, Sweden was held responsible in the European Court of Human Rights (ECtHR) for violating Jim Rousk's right to his property and home during the attachment, sale, and ensuing eviction. The ECtHR criticized Sweden for not sufficiently considering Rousk's interests and for not providing satisfactory procedural safeguards throughout the enforcement proceedings.

This paper examines the requirements encoded in article 8 and article 1 protocol 1 of the European Convention on Human Rights (ECHR) applicable to debt enforcement through attachment, sale, and eviction from a debtor's home, and whether Sweden currently fulfills these requirements. The paper consists of a legal dogmatic study of Swedish insolvency law and the ECHR, followed by an analysis of the relationship between the two. For an interference with the rights to property and home under the ECHR – e.g. debt enforcement – to be permissible, it must be in accordance with the law, serve a legitimate interest, and be proportionate. This proportionality requirement implies a need for procedural safeguards in order to ensure that the individual's interests are sufficiently considered throughout enforcement proceedings. Swedish insolvency law includes proportionality tests prior to attachment of a home but provides less opportunity to account for the proportionality of the subsequent sale and, if applicable, eviction.

The *Rousk* judgement has mainly affected attachments despite concerning the entire debt enforcement process. The Swedish Enforcement Agency (Kronofogdemyndigheten) has made some changes to its enforcement proceedings, but suggestions for broader procedural safeguards have been left out of proposals for new insolvency legislation by the government. While it is difficult to discern a clear condemnation of any one section of Swedish insolvency law in the *Rousk* judgment, there is cause to question whether current Swedish insolvency law complies with the ECHR. I argue that Sweden should enact

additional procedural safeguards in the debt collection process in order to prevent future breaches of the ECHR in debt enforcement proceedings involving the seizure and sale of homes.

Sammanfattning

År 2003 såldes Jim Rousks hem på exekutiv auktion för en skuld om 6 721 kr. Tio år senare fälldes Sverige i Europadomstolen för att ha kränkt Jim Rousks rätt till hem och egendom vid utmätningen, försäljningen och den efterföljande avhysningen. Europadomstolen kritiserade särskilt att Sverige inte beaktat Rousks intressen tillräckligt i proportionalitetsbedömningar och att utsokningsprocessen saknat tillräckliga processuella rättssäkerhetsgarantier.

Denna uppsats syftar till att undersöka vilka krav artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR ställer på svensk utsokningsrätt vid utsokning av bostadsfastigheter och om Sverige idag lever upp till dessa krav. Uppsatsen består av en rättsdogmatisk studie av svensk utsokningsrätt och EKMR följt av en analys av förhållandet mellan dem. För att ett ingrepp i rätten till hem och egendom, ex. utsokning, ska vara tillåtet kräver EKMR att det har lagstöd, ett legitimt syfte och att det är proportionerligt. Proportionalitetskravet tar sig uttryck bland annat som ett krav på processuella rättssäkerhetsgarantier som garanterar att den enskildes intressen beaktas tillräckligt i utsokningsprocessen. I svensk utsokningsrätt görs proportionalitetsbedömningar med beaktande av EKMR vid beslut om utmätning. Längre fram i utsokningsprocessen, vid exekutiv försäljning och avhysning, är utrymmet för proportionalitetsbedömningar mer begränsat.

Rouskavgörandet har främst fått genomslag vid utmätning trots att domen rör hela utsokningsförfarandet. Kronofogdemyndigheten (KFM) har genomfört vissa förändringar av sina arbetsrutiner, men förslag om införande av mer omfattande processuella rättssäkerhetsgarantier har lämnats utan avseende av regeringen. Det är visserligen svårt att ur fallet *Rousk* utläsa ett fördömande av särskilda utsokningsrättsliga regler, men det finns utrymme att ifrågasätta om Sverige idag lever upp till Europadomstolens däri ställda krav. Jag argumenterar för att Sverige bör införa ytterligare processuella rättssäkerhetsgarantier för att säkert förhindra framtida EKMR-kränkningar vid utmätning, exekutiv försäljning och avhysning i allmänna mål om bostadsfastigheter.

Förkortningar

Dir.	Kommittédirektiv
ED/Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EKMR/Europakonventionen /konventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FL	Förvaltningslagen
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift
KFM	Kronofogdemyndigheten
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsform (1974:152)
SFL	Skatteförfarandelag (2011:1244)
SKV	Skatteverket
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
TP	Tilläggsprotokoll
UB	Utsökningsbalk (1981:774)
UF	Utsökningsförordning (1981:981)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Utsökningsrätten spelar en central roll i det moderna samhället. Ett effektivt exekutionsförfarande är en förutsättning för trygg finansiering i både privat och offentlig sektor. Samtidigt är utsökning ett betydande ingrepp från det allmänna i den enskildes privata sfär. Utsökningsrätten innefattar därför alltid en avvägning mellan gäldenärens och borgenärens intressen. Avvägningen kompliceras ytterligare när den egendom som riskerar att tas i anspråk är gäldenärens hem. Å ena sidan innebär hemmets stora förmögenhetsvärde att betydande summor skulle undandras om alla hem kategoriskt fredades från utmätning.¹ Å andra sidan har hemmet ett unikt värde i gäldenärens liv, och skyddas därför särskilt i Europakonventionen.²

År 2013 meddelade Europadomstolen (ED) sin dom i målet *Rousk mot Sverige*. Målet rörde utmätning och exekutiv försäljning av Jim Rousks hem för en skuld om 6 721 kr. Sverige fälldes för att ha kränkt Rousks rätt till egendom och hem enligt artikel 1 TP 1 respektive artikel 8 EKMR. Domen väckte flera frågor om den svenska utsökningsrättens konventionsenlighet och gav snabbt upphov till rättsliga förändringar och rättsvetenskaplig debatt.³ Än idag, elva år efter Rouskavgörandet, kvarstår frågor om den svenska utsökningsrättens förhållande till EKMR.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka vilka krav EKMR ställer på svenskt utsökningsförfarande i allmänna mål rörande bostäder och om Sverige lever upp till dessa krav. Jag avser också att problematisera den nationella rättsutveckling som har skett sedan Europadomstolen meddelade sin dom i målet *Rousk*

---

¹ Se prop. 1980/81:8, s. 500 f.

² Se Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rom 4 november 1950, SÖ 1952:35 (nedan EKMR, Europakonventionen eller konventionen), art. 8; se även lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna; se även avsnitt 3.2.

³ Se avsnitt 5.

mot Sverige, både vad gäller tolkning och tillämpning av domen. Uppsatsen syftar därför till att besvara följande frågeställningar:

1. Vilka krav ställer artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR på svensk utsökningsrätt i allmänna mål vid utmätning och exekutiv försäljning av bostadsfastigheter samt vid efterföljande avhysning?
2. Hur förhåller sig rättsutvecklingen efter domen i målet *Rousk mot Sverige* till Europadomstolens däri framförda kritik?
3. I vilken utsträckning lever svensk utsökningsrätt upp till Europakonventionens krav?

1.3 Avgränsningar

Av tids- och utrymmesskäl har jag gjort ett antal avgränsningar i ämne och innehåll. Uppsatsen rör utmätning och exekutiv försäljning av bostäder samt efterföljande avhysning med särskilt fokus på bostadsfastigheter. Andra bostadstyper behandlas endast parentetiskt. Eftersom uppsatsens fokus är allmänna utsökningsmål berörs enskilda mål enbart i förbigående. Uppsatsen berör inte Barnkonventionen eller förhållandet till tredje man. Vad gäller EKMR behandlas endast artiklarna 8 och 1 TP 1. I relevant europarättslig praxis som även behandlar andra artiklar har jag lämnat Europadomstolens diskussion av dessa därhän.

1.4 Metod och material

För att fastställa gällande rätt, såväl svensk som europarättslig, har jag använt mig av rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden handlar konkret om att söka svar på rättsliga problem i rättskällor, dvs. i lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin.⁴ Vid tillämpning av rättsdogmatisk metod måste skribenten beakta att rättskällehierarkin skiljer sig åt mellan olika rättsystem. I enlighet med gällande rättskällelära har jag därför stött mig på svenska förarbeten men inte beaktat förarbetena till Europakonventionen.⁵

---

⁴ Se Kleineman (2018), s. 21.

⁵ Se Cameron (2023), s. 81.

Jag har även studerat svensk rättsutveckling efter Rouskavgörandet med användning av rättsdogmatisk metod. I min jämförelse mellan europarätt och svensk rätt har jag tillämpat ett kritiskt perspektiv på den svenska rättsutvecklingen.

Mitt huvudsakliga material i arbetet har varit svensk lagtext, Europakonventionen, Högsta domstolens (HD:s) avgöranden, Europadomstolens avgöranden och svenska lagförarbeten. Utöver dessa källor har jag även använt mig av KFM:s interna dokument för att studera myndighetens arbetsrutiner, Europadomstolens vägledningar för tolkning av EKMR och rättsvetenskaplig doktrin för att belysa gällande rätt och juridisk diskurs.

1.5 Forskningsläge

Frågor om proportionalitet i utsökningsrätten har diskuterats flitigt sedan Rouskavgörandet meddelades. Johan Sandstedt och Nils-Bertil Morgell kommenterade *Rousk* år 2014 och har sedan dess tagit upp utsökningsrättens konventionsenlighet vid flera tillfällen.⁶ Även Lars Heuman har kommenterat svensk och europarättslig praxis på området.⁷ Kristian Gustafsson disputerade år 2022 på en avhandling om barnets bästa i utsökningsrätten.⁸ Han behandlade där både *Rousk mot Sverige* och rättsutvecklingen sedan dess utförligt.

1.6 Disposition

Nedan följer först en genomgång av svensk utsökningsrättslig lagstiftning med fokus på utmätning och exekutiv försäljning av bostäder i allmänna mål (avsnitt 2). Därefter följer en redogörelse för artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR och en genomgång av tre europarättsliga domar – *Zehentner*, *Rousk* och *Vaskrsic* (avsnitt 3). Sedan behandlar jag Högsta domstolens avgöranden om proportionalitet vid utmätning av bostadsfastigheter (avsnitt 4). Därefter redogör jag för utvecklingen efter *Rousk*, inklusive rättsvetenskaplig diskurs

---

⁶ Se ex. Sandstedt JT 2013/14 nr. 3, Sandstedt JT 2015/16 s. 4, Morgell JT 2013/14 nr. 3 och Morgell JT 2021/22 nr. 3.

⁷ Se ex. Heuman (2014), s. 146 f.; se även avsnitt 5.1.

⁸ Se Gustafsson (2022).

och rättsutveckling (avsnitt 5). Slutligen besvaras de inledande frågeställningarna i en analys (avsnitt 6).

2 Svensk utsökningsrätt

2.1 Utsökningsrätten i korthet

Utmätning är tvångsmässig verkställighet av ett beslut om betalningsskyldighet (1 kap. 1 § 2 st. UB). Utmätning aktualiseras när en person inte har betalat en förfallen skuld. Utsökningsmål, inbegripet mål om utmätning, är antingen allmänna eller enskilda. Allmänna mål rör kommunala och statliga fordringar som får utsökas utan föregående dom, till exempel vite, tull, avgifter och skatt. Alla mål som inte är allmänna är enskilda (1 kap. 6 § UB). Relationen mellan borgenär och gäldenär är alltså i allmänna mål vertikal och i enskilda mål horisontell. KFM har hand om verkställighet i såväl enskilda som allmänna mål (1 kap. 3 § 1 st. UB).

Verkställighet förutsätter som huvudregel en exekutionstitel (3 kap. 1 § UB, jfr. 4 kap. 1 § 2 men. UB). Exekutionstitlar kan vara bland annat domar, straffförelägganden eller förvaltningsmyndigheters beslut (3 kap. 1 § p. 1, 3 och 6 UB). Skatteverkets (SKV) beslut om betalningsskyldighet är omedelbart verkställbara exekutionstitlar och kan därför läggas till grund för utmätning redan innan de vunnit laga kraft (68 kap. 1 § SFL). Obetalda förfallna skattefordringar lämnas regelmässigt till KFM för indrivning förutsatt att skulden överstiger ett visst belopp (70 kap. 1 och 3 §§ SFL).

2.2 Beneficiereglerna

Som huvudregel är all gäldenärens egendom utmätningsbar (4 kap. 2 § 1 st. UB). Egendom kan dock undandras utmätning av två huvudsakliga skäl – på grund av egendomens beskaffenhet eller av hänsyn till gäldenären.⁹ Egendom som undantas av hänsyn till gäldenären kallas beneficium (5 kap. 1 § UB). Reglerna om beneficieegendom syftar till att ge gäldenären ett visst skydd för hem och egendom trots utmätning (5 kap. 2 § 1 st. UB).¹⁰ Vid beräkning av vad som ska undantas som beneficium beaktas gäldenärens familj, särskilda

---

⁹ Se Gregow (2020), s. 138.

¹⁰ Se prop. 1980/81:8, s. 496 f.

behov till följd av allvarlig sjukdom och eventuell underhållsörda (5 kap. 2 § UB).

2.2.1 Hemmet som beneficium

Hemmet som sådant skyddas inte särskilt av beneficiereglerna. Hyresrätter som utgör bostäder är undantagna från utmätning, och bostadsrätter undantas förutsatt att det inte med hänsyn till bostadsrättens värde är oskäligt (5 kap. 1 § p. 5 och 6 UB). Högsta domstolen uttalade dock år 2004 att en bostadsrätt som är familjebostad bara kan undantas som beneficium om bostadsrättens värde inte i väsentlig mån överstiger 300 000 kr.¹¹ Detta gränsvärde tillämpas fortfarande. Prisutvecklingen på bostadsmarknaden sedan 2004 innebär i praktiken att inga bostadsrätter kan undantas från utmätning.¹² Fastigheter kan aldrig utgöra beneficium, oavsett värde och användning som bostad (jfr. 5 kap. 1 § UB).

2.3 Utmätningsordningen

Utmätningsordningen anger om och i vilken ordning gäldenärens olika ägodelar ska utmätas för att betala skulder. Av betydelse för utmätningsordningen är försvarlighetsbedömningen, intresseavvägningen, särskild förmånsrätt i gäldenärens egendom och i viss mån egendomens beskaffenhet (4 kap. 3 – 7 §§ UB). I praktiken använder sig KFM av en schablonmässig utmätningsordning som utgångspunkt, enligt vilken kontanta medel utmäts först och fastigheter, fartyg och tvistiga fordringar utmäts sist.¹³

2.3.1 Försvarlighetsbedömningen

En utmätning ska endast ske om försäljningen, med avdrag för kostnader som uppkommer efter utmätningen, förväntas ge ett överskott som gör åtgärden försvarlig (4 kap. 3 § 1 st. UB). Kravet för att ett överskott ska anses tillräckligt för att göra en utmätning försvarlig är som huvudregel lågt; i förarbetena anges exempelvis att utmätning i enskilda mål kan ske även om bara en del

---

¹¹ Se NJA 2004 s. 373 I och II.

¹² Se Gustafsson SvJT 2019, s. 913.

¹³ Se KFM 2/20/VER, s. 1.

av grundavgiften (utsökningsavgift om 750 eller 350 kr som betalas av sökanden¹⁴) blir betald.¹⁵ Vid utmätning av bostadsfastigheter påverkas bedömningen även av artikel 8 EKMR. Högsta domstolen har öppnat för att ett mindre överskott inte nödvändigtvis är tillräckligt för att rättfärdiga utmätning av en bostadsfastighet med hänsyn till den enskildes rätt till sitt hem. Frågan har dock ännu inte ställts på sin spets i HD.¹⁶

2.3.2 Intresseavvägningen

Intresseavvägningen aktualiseras när det finns flera utmättningsbara ägodelar och anger i vilken ordning dessa ska utmätas. I första hand bör den tillgång som kan användas till fordringens betalning med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären utmätas (4 kap. 3 § 2 st. UB). Gäldenärens intressen ska vägas mot borgenärens intresse av skyndsamt betalning. Tidsaspekten tillmäts dock inte så stor betydelse om borgenärens intresse av snabb betalning inte är särskilt starkt och anstånd inte är förenat med någon särskild risk.¹⁷ Även EKMR:s skydd för den enskildes hem ska beaktas vid intresseavvägningen.¹⁸ Ett illustrativt exempel är löneutmätning. Löneutmätning är ett förmånligt alternativ för gäldenären eftersom det inte medför risk för värdeförstöring, men är ofta till nackdel för borgenären som tvingas vänta längre på betalning och löper större risk för att fordran inte blir betald.¹⁹ Som utgångspunkt är tidsgränsen för löneutmätning 12 månader, men om alternativet är att utmäta en bostadsfastighet kan även längre löneutmätningar godtas.²⁰

2.4 Exekutiv försäljning och avhysning

Efter att egendom utmätts ska den realiseras, i de flesta fall genom försäljning på exekutiv auktion (8 kap. 1 §, 9 kap. 1 § och 12 kap. 1 § UB). Auktionen sker genom bud och överbud (8 kap. 3 § UF). Det högsta budet godtas om det

---

¹⁴ Se 4 § förordning (1981:1185) om utsökningsavgifter. Någon grundavgift utgår inte i allmänna mål enligt 5 § förordning (1981:1185) om utsökningsavgifter.

¹⁵ Se prop. 1993/94:50, s. 362 f.

¹⁶ Se NJA 2018 s. 9, p. 9 – 12.

¹⁷ Se prop. 1980/80:8, s. 358.

¹⁸ Se NJA 2018 s. 9, p. 14.

¹⁹ Se Gregow (2020), s. 133.

²⁰ Se KFM 2/20/VER, s. 13; NJA 2018 s. 9, p. 16 f.

inte är sannolikt att avsevärt högre köpeskillning kan uppnås (9 kap. 4 §, 10 kap. 19 § och 12 kap. 40 § UB). Även en utmätt andel av samägd egendom kan säljas exekutivt. KFM kan då på yrkande av sökanden, gäldenären eller annan delägare besluta att hela egendomen ska säljas (8 kap. 8 § 1 st. UB). Hela egendomen anses då utmätt (8 kap. 9 § UB). Exekutiv försäljning ska ske utan dröjsmål (8 kap. 3 § UB). I allmänna mål finns som utgångspunkt ingen fast tidsgräns för exekutiv försäljning. I stället tillämpas en mer allmänt hållen skyndsamhetsprincip (8 kap. 19 § UB). Detta gäller även vid försäljning av fastigheter (12 kap. 69 § UB).

Den som köper en fastighet på exekutiv auktion betalar 10 procent av köpeskillningen direkt och resten vid ett senare bevakningssammanträde (12 kap. 35 och 41 §§ UB). Vid behov har köparen rätt att begära handräckning i form av avhysning av fastighetens tidigare ägare (8 kap. 18 § UB). Avhysning ska genomföras så att skälig hänsyn tas till köparens intresse och gäldenärens situation (16 kap. 3 § UB). Denna bestämmelse reglerar inte *om* avhysning ska ske utan *hur* – i lagtexten finns ingen möjlighet att avbryta avhysningsförfarandet med hänsyn till gäldenärens intresse. KFM kan dock i vissa fall medge anstånd (16 kap. 4 § UB).

2.5 Proportionalitetsprincipen vid utsökning

Proportionalitetsprincipen är en allmän rättsprincip lagfäst i bland annat 5 § 3 st. förvaltningslagen (FL) och i EKMR. Principen innebär förenklat att en ingripande åtgärd ska vara ändamålsenlig, nödvändig för att uppnå ändamålet och att åtgärdens fördelar ska stå i rimlig proportion till dess skada.²¹ Proportionalitetsprincipen i FL är endast av betydelse där lagen lämnar något utrymme för skönsmässiga bedömningar, medan EKMR:s proportionalitetsprincip är tillämplig oavsett den nationella lagens utformning.²² Eftersom utmättningsordningen lämnar utrymme för skön är både FL:s och EKMR:s proportionalitetsprinciper tillämpliga vid utmättningsbeslut. Detsamma gäller

---

²¹ Se Helmius (2020), s. 141.

²² Se Wenander FT 2018 nr. 3, s. 454; prop. 1993/94:117, s. 37.

inte vid beslut om exekutiv försäljning, där utrymme för skön saknas och proportionalitetsprincipen därför bara följer av EKMR (jfr. ex. 12 kap. 40 § UB).²³ Proportionalitetsbedömningen vid utmätningsbeslut sker alltså genom tillämpning av 4 kap. 3 § UB, medan proportionalitetsbedömningen vid försäljningsbeslut är fristående från lagtexten.

---

²³ Se Gustafsson (2022), s. 72.

3 EKMR och utsökningsrätt

3.1 EKMR och svensk rätt

Sverige har som stat varit folkrättsligt bunden av EKMR sedan 1952. Konventionen hade i praktiken ingen större påverkan på svensk rätt fram till början av 1980-talet, då Sverige fälldes i Europadomstolen.²⁴ År 1995 införlivades EKMR i svensk rätt.²⁵ EKMR har även getts konstitutionell status genom 2 kap. 19 § regeringsformen (RF), som anger att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med konventionen. 2 kap. 19 § RF är en förhållningsregel för svenska normgivande organ men ger inte EKMR grundlagsstatus. Lag som meddelats i strid med EKMR före år 1995 är därför inte grundlagsstridig. En konflikt mellan EKMR och svensk lag som trätt i kraft före 1995 är i stället en konflikt mellan två lagar. I praktiken hanteras sådana situationer oftast av domstolar genom s.k. fördragskonform tolkning och ibland genom lagprövning.²⁶ Europadomstolen bevakar att Europakonventionen efterlevs.²⁷ Sverige har förbundit sig att rätta sig efter ED:s slutliga domar i alla mål där Sverige är part.²⁸

3.2 Artikel 8 – rätten till privat- och familjeliv

Artikel 8 EKMR skyddar enskilda från inskränkningar i privatliv, familjeliv, hem och korrespondens. Bestämmelsen ålägger främst negativa förpliktelser, men kan även innebära en skyldighet att ex. skydda individer i förhållanden mellan enskilda.²⁹ Kränkningar av artikel 8 kan bl.a. vara kontroll av invånarens förflyttningar och kontakter, övervakning, kränkningar av fysisk integritet och husrannsakan.³⁰

---

²⁴ Se Bull och Sterzel (2023), s. 93.

²⁵ Se Införlivandelagen (1994:1219).

²⁶ Se Bull och Sterzel (2023), s. 93 f.; prop. 1993/94:117, s. 37 f.

²⁷ Se art. 19 EKMR.

²⁸ Se art. 46.1 EKMR.

²⁹ Se Guide on article 8 of the Convention, s. 8.

³⁰ Se Danelius (2023), s. 444 ff.

Vissa ingrepp i skyddet för privatliv, familjeliv, hem och korrespondens är tillåtna. Ett sådant ingrepp måste ha stöd i lag, vara ägnat att tillgodose ett i artikeln angivet legitimt intresse och vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Nödvändighetsrekvisitet är ett proportionalitetskrav. För att vara proportionerligt ska ett ingrepp svara mot ett pressande socialt behov (*pressing social need*).³¹ Stater har en viss frihet (*margin of appreciation*) att själva bedöma om ett ingrepp är proportionerligt, men Europadomstolen förbehåller sig rätten att underkänna staters bedömningar.³² Hur stor bedömningsfriheten är beror på vilken rättighet ingreppet avser – ju viktigare rättighet, desto mindre bedömningsutrymme.³³

3.2.1 Skydd för sitt hem

Rätten till skydd för sitt hem berör en mängd situationer – från polisintrång till rivning.³⁴ Det mest extrema intrånget är förlusten av sitt hem.³⁵ Skyddet gäller bara befintliga hem, och innebär därför som huvudregel inte någon rätt till en bostad.³⁶ Begreppet hem är autonomt och har i praxis tolkats extensivt som en fysiskt definierad plats där privat- och familjeliv utvecklas.³⁷ Bosättningen behöver inte vara laglig eller registrerad, men det är inte tillräckligt att exempelvis äga en fastighet med avsikt att bygga ett hus på platsen. Avgörande är den enskildes tillräckliga och varaktiga koppling till platsen.³⁸

3.3 Artikel 1 TP 1 – rätten till egendom

Artikel 1 TP 1 EKMR består av tre regler: (1) principen om respekt för egendom, (2) villkoren för att någon ska kunna berövas sin egendom och (3) hur ägarens användning av sin egendom får begränsas.³⁹ Egendomsbegreppet är

---

³¹ Se *Dudgeon mot Storbritannien*, p. 50 – 52.

³² Se *Danelius (2023)*, s. 442 f.

³³ Se *Zehentner mot Österrike*, p. 57.

³⁴ Se *Guide on article 8 of the Convention*, s. 108.

³⁵ Se *McCann mot Storbritannien*, p. 50.

³⁶ Se *Chapman mot Storbritannien*, p. 99.

³⁷ Se *Moreno Gomez mot Spanien*, p. 53; översättning hämtad från *Holappa (2023)*, s. 107.

³⁸ Se *Guide on article 8 of the Convention*, s. 106 f.

³⁹ Se *Danelius (2023)*, s. 702 f.

autonomt och vidsträckt. Det omfattar fast och lös egendom, immateriella rättigheter och begränsade sakrätter av ekonomiskt värde.⁴⁰

För att ett ingrepp i egendomsrätten ska vara tillåtet krävs lagstöd, allmänt intresse och att ingreppet är proportionerligt.⁴¹ Avgörande för proportionalitetsbedömningen är om ingreppet innebär en oproportionerlig och överdriven börda för den enskilde. Stater har stor frihet (*margin of appreciation*) att bedöma om ett ingrepp är proportionerligt med hänsyn till allmänna intressen.⁴²

3.4 Europadomstolens praxis

Europadomstolen har i flera mål behandlat frågan om proportionalitet vid utmätning, exekutiv försäljning och avhysning från bostäder. Nedan följer en genomgång av tre av dessa – *Zehentner*, *Rousk* och *Vaskrsic* – med fokus på det för svensk del särskilt relevanta *Rousk mot Sverige*.

3.4.1 *Zehentner mot Österrike*

Zehentner ålades år 1998 genom summarisk process i österrikisk domstol att betala en skuld om 7 440 EUR. Hon betalade inte skulden. Hennes hus såldes på exekutiv auktion i november 1999 och tre månader senare avhystes hon. I mars 2000 uppdagades att *Zehentner* lidit av allvarlig psykisk ohälsa som gjort henne oförmögen att fatta rationella beslut sedan 1994. Hennes förmyndare överklagade i april 2000 utmätningen, försäljningen och avhysningen.⁴³ Österrikes högsta domstol avskog förmyndarens yrkanden med hänvisning till en absolut 14-dagarsfrist för överklagande.⁴⁴

Frågan i målet var om försäljningen och avhysningen varit proportionerliga i förhållande till artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR. Domstolen lade stor vikt

---

⁴⁰ Se Danelius (2023), s. 696.

⁴¹ Se *Beyeler mot Italien*, p. 108 – 114.

⁴² Se *Vaskrsic mot Slovenien*, p. 77; för vidare diskussion om begreppet *margin of appreciation*, se ex. *Cameron* (2023), s. 123 ff. och Danelius (2023), s. 63 ff.

⁴³ Se *Zehentner mot Österrike*, p. 1 – 15.

⁴⁴ *Ibid.* p. 20.

vid processuella rättssäkerhetsgarantier (*procedural safeguards*). ED betvivlade att Zehentners intressen beaktats tillräckligt när ett så stort ingrepp beslutats för en relativt liten skuld genom summarisk process, särskilt med hänsyn till Zehentners psykiska ohälsa.⁴⁵ Det faktum att hon i praktiken inte kunnat delta i utökningsprocessen eller få ingreppets proportionalitet prövad i österrikisk domstol vägde enligt Europadomstolen tyngre än borgenärens och det allmännas intresse av effektiv exekution. Utsökningen bedömdes därför ha varit en kränkning av Zehentners rättigheter enligt artikel 8.⁴⁶ Även vad gäller egendomsskyddet var ED skeptisk till den summariska processen, denna gång med hänsyn till att skulden varit väldigt liten i förhållande till husets värde.⁴⁷ Europadomstolen konstaterade att Österrike kränkt Zehentners egendomsskydd.⁴⁸

3.4.2 *Rousk mot Sverige*

Jim Rousk sköntaxerades hösten 2002 efter att inte ha lämnat in någon skattedeklaration för taxeringsåret 2001. Rousk ålades att betala 232 572 kr i skatt och skattetillägg. Eftersom Rousk inte betalade skulden lämnades fordringen i april 2003 över till KFM. Vid en undersökning av Rousks tillgångar i slutet av april 2003 bedömde KFM att den enda utmätningsbara egendomen var hans tomträtt⁴⁹ och hus. Rousk förhöll sig passiv till samtliga brev från Skatteverket och Kronofogdemyndigheten. I maj 2003 beslutade KFM om utmätning av Rousks hälft av bostaden som han delade med sin fru. Den 28 juli 2003 begärde Rousk uppskov med betalningen av skatteskulden och angav som skäl att han länge lidit av allvarlig depression. På grund av en felsortering hos Skatteverket hanterades inte Rousks begäran förrän en månad senare. Den 10 augusti 2003 överklagade Rousk utmätningsbeslutet med hänvisning till sin depression och den pågående uppskovsprövningen hos Skatteverket. Överklagan avslogs av förvaltningsrätten. Medan överklagandepro-

---

⁴⁵ Se Zehentner mot Österrike, p. 58 – 61.

⁴⁶ Ibid. p. 65.

⁴⁷ Ibid. p. 76.

⁴⁸ Ibid. p. 79.

⁴⁹ Tomträtter hanteras för det mesta i UB som fastigheter (1 kap. 11 § 2 st. UB).

cessen pågick satte KFM datumet för den exekutiva försäljningen den 3 september 2003. Rousk begärde uppskov med försäljningen och överklagade efterföljande avslag. Den 3 september 2003, på försäljningsdagen, meddelade Skatteverket uppskov med skattebetalningen. När auktionsklubban föll uppgick Rousks utmättningsbara skulder till 6 721 kr. Rousk överklagade försäljningen utan framgång och vägrade att lämna sin bostad. Han avhystes den 22 oktober 2003.

De centrala frågorna i målet var om den exekutiva försäljningen av Rousks hem och avhysningen varit proportionerliga i förhållande till artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR. Domstolen började med att bedöma ingreppet i egendomsskyddet. ED konstaterade att den svenska ordningen med direkt verkställbara skattebeslut inte i sig är konventionsstridig, men ställer höga krav på processuella rättssäkerhetsgarantier (*procedural safeguards*). Dessa krav uppfylls enligt domstolen av anstånds- och uppskovsprövningar.⁵⁰ Europadomstolen kritiserade dock att försäljningen ägt rum medan överprövningen av KFM:s beslut att inte meddela anstånd fortfarande pågick. I praktiken, menade ED, förnekades Rousk därigenom sin rätt till överprövning.⁵¹ Domstolen ansåg även att KFM borde ha bekräftat Rousks skuld innan försäljningen och upphävt försäljningen med stöd av 3 kap. 21 § UB efter att den officiellt informerats om betalningsanståndet. Ingreppet var enligt ED särskilt oproportionerligt med hänsyn till att skulden om 6 721 kr hade kunnat betalas genom utmätning av Rousks bil. Försäljningen och avhysningen utgjorde sammantaget en kränkning av egendomsskyddet.⁵²

Vad gäller artikel 8 EKMR betonade domstolen ännu en gång vikten av processuella rättssäkerhetsgarantier.⁵³ Domstolen upprepade den kritik som framförts avseende egendomsskyddet och tillade att avhysningen borde ha skjutits upp tills samtliga överklagandeprocesser avslutats.⁵⁴ Det faktum att

---

⁵⁰ Se Rousk mot Sverige, p. 117.

⁵¹ Ibid. p. 120.

⁵² Ibid. p. 123, 125 och 127.

⁵³ Ibid. p. 137.

⁵⁴ Ibid. p. 139.

Rousk inte fått ut överskottet från försäljningen förrän tre månader efter utflyttningsdatumet var också enligt domstolen alltför betungande.⁵⁵ Sammantaget ansåg domstolen att försäljningen och avhysningen utgjorde en kränkning även av skyddet för hemmet.⁵⁶

3.4.3 *Vaskrsic mot Slovenien*

Vaskrsic fick sitt hus utmätt och sålt på exekutiv auktion år 2010 för en skuld om 517 EUR. Vid utmättningsbeslutet uppgick skulden till 1 576 EUR, men vid försäljningen hade majoriteten redan betalats genom utmätning i Vaskrsics bankkonto. Vaskrsic förhöll sig passiv till utsökningsprocessen fram till en vecka efter att försäljningen ägt rum.

Europadomstolen prövade bara Vaskrsics yrkanden i förhållande till egendomsskyddet i artikel 1 TP 1 EKMR. Frågan i målet var om den exekutiva försäljningen av Vaskrsics hus varit proportionerlig. Europadomstolen betonade vikten av processuella rättssäkerhetsgarantier (*procedural safeguards*) – särskilt rätten till proportionalitetsprövning i domstol av ingreppet.⁵⁷ Den slovenska domstolen hade inte övervägt några mindre ingripande åtgärder än fastighetsutmätning, trots att Vaskrsic vid tillfället hade annan utmättningsbar egendom.⁵⁸ Med hänsyn till det stora ingrepp som fastighetsförsäljningen innebar och att skulden var så liten, ansåg Europadomstolen att de slovenska myndigheterna varit skyldiga att noggrant beakta alternativa verkställighetsåtgärder.⁵⁹ Den exekutiva försäljningen var därför en kränkning av Vaskrsics egendomsskydd.⁶⁰

---

⁵⁵ Se Rousk mot Sverige, p. 140.

⁵⁶ Ibid. p. 142.

⁵⁷ Se Vaskrsic mot Slovenien, p. 78.

⁵⁸ Ibid. p. 81.

⁵⁹ Ibid. p. 83.

⁶⁰ Ibid. p. 87.

4 Högsta domstolens praxis

Högsta domstolen har vid flera tillfällen prövat frågor om proportionalitet vid utmätning av bostadsfastigheter i allmänna mål. Nedan följer en redogörelse för fem av dessa. Två av avgörandena – NJA 2010 s. 397 I och II – meddelades innan domen i målet *Rousk mot Sverige* och är därför illustrativa för rättsläget innan *Rousk*. Övriga mål rör bostadsutmätning i förhållande till EKMR mot bakgrund av *Rousk*. Två av målen – NJA 2013 s. 1241 och NJA 2021 s. 1065 – rör utöver EKMR även Barnkonventionen. HD klargör inte tydligt i målen vilken roll EKMR respektive Barnkonventionen spelat för den slutliga bedömningen, vilket gör prejudikaten svårare att tillämpa i mål som inte rör barn. De behandlas därför endast kortfattat i denna uppsats.

4.1 NJA 2010 s. 397 I och II

Högsta domstolen avgjorde år 2010 två mål om försvarlighetsbedömningen vid utmätning av andel i bostadsfastighet i avsaknad av annan utmättningsbar egendom. I det första målet hade KFM utmätt gäldenären P.E.A.:s hälft av en bostadsfastighet värd totalt 300 000 kr för att betala en skatteskuld om 28 602 kr. I det andra målet hade KFM utmätt gäldenären H.B.:s hälft av en bostadsfastighet värd totalt ca. 4 500 000 kr för att betala en skuld till det offentliga om 1 547 283 kr. H.B.:s bostad var dock belånad för 4 250 000 kr, vilket innebär att en exekutiv försäljning skulle ge ett väldigt litet överskott i förhållande till skuldens storlek.

Högsta domstolen uttalade i båda målen:

Vid bedömningen enligt 4 kap. 3 § första stycket UB är det således själva det förväntade överskottet vid en realisation som står i blickfånget, och utmätning kan aktualiseras så snart överskottet täcker mer än de kostnader som beräknas uppkomma efter utmätningen. Varken regelns ordalydelse eller dess funktion lämnar utrymme för att ge omständigheter av annat slag en mer avgörande eller självständig betydelse.⁶¹

---

⁶¹ NJA 2010 s. 397 I och II, p. 9.

Om det faktum att utmätningen avsåg en bostadsfastighet kunde hindra utmätning skulle enligt HD i praktiken egendom undandras i större omfattning än vad som medges av beneficiereglerna.⁶² I båda målen fastställde HD KFM:s utmättningsbeslut. Varken artikel 8 eller artikel 1 TP 1 EKMR nämns i avgörandena. HD behandlar i stället bostäderna som rena förmögenhetsvärden i försvarlighetsbedömningen. Värt att notera är att målen både rör fall där en skuld är väldigt liten i förhållande till överskottet och fall där skulden är väldigt stor i förhållande till överskottet. Ingendera situation ansågs göra utmätningen oförsvarlig.

4.2 NJA 2018 s. 9

KFM beslutade år 2016 att utmäta gäldenären J.O.:s hälft av en fastighet värd totalt 3 150 000 kr för att betala en skatteskuld om 142 510 kr. Försäljningen av fastigheten beräknades ge ett överskott om 148 775 kr. Därefter beslutade KFM om löneutmätning med 9 388 kr i månaden. J.O.:s utmättningsfordringar uppgick då sammanlagt till 277 000 kr.⁶³

Eftersom både fastigheten och J.O.:s lön fanns tillgängliga för utmätning gjorde HD dels en försvarlighetsbedömning, dels en intresseavvägning. Vid försvarlighetsbedömningen hänvisade HD till sitt uttalande i 2010 års mål, men öppnade för att den enskildes rätt till hem, med hänsyn till Rouskavgörandet, kan innebära att ett mindre överskott inte är tillräckligt för att göra en utmätning av en bostadsfastighet försvarlig. Frågan ställdes dock inte på sin spets eftersom överskottet från fastigheten var för stort för att bostaden vid en försvarlighetsbedömning skulle kunna fredas från utmätning.⁶⁴ HD gick i stället vidare till intresseavvägningen, och påpekade att löneutmätning som huvudregel bör ske före utmätning av en bostadsfastighet med hänsyn till gäldenärens intressen och artikel 8 EKMR. Å andra sidan, menade HD, medför en lång löneutmätning förhöjd risk för att skulden inte betalas.⁶⁵ När skulden

---

⁶² Se NJA 2010 s. 397 II, p. 11.

⁶³ Se NJA 2018 s. 9, p. 1 – 3.

⁶⁴ Ibid. p. 11 f.

⁶⁵ Ibid. p. 13 – 16.

inte kan betalas alls, eller när den kan betalas först efter lång tid, får det förväntade överskottets storlek betydelse även för intressebedömningen. Då bör enligt HD en ytterligare försvarlighetsbedömning göras genom en jämförelse mellan det förväntade överskottet och den tid det skulle ta att genom löneutmätning utmäta samma belopp. I detta fall skulle en fastighetsutmätning räcka för att betala hela skulden, medan motsvarande löneutmätning skulle ta ytterligare två år (tre år från utmätningsbeslutet). Trots att en utmätning av bostadsfastigheten skulle innebära olägenheter för J.O. och hans hustru ansågs denna löneutmätningstid vara alltför lång. HD fastställde därför KFM:s utmätningsbeslut.⁶⁶

4.3 NJA 2013 s. 1241 och NJA 2021 s. 1065

NJA 2013 s. 1241 och NJA 2021 s. 1065 rör proportionalitet vid utmätning av bostadsfastigheter mot bakgrund av EKMR och Barnkonventionen. I båda fallen pågick löneutmätning. I 2013 års mål förväntades skatteskulden om 625 000 kr varken kunna betalas i sin helhet genom fortsatt löneutmätning eller genom utmätning av bostadsfastigheten. Vid intresseavvägningen jämförde HD det förväntade överskottet från fastigheten med tiden det skulle ta att utmäta motsvarande belopp ur gäldenärens lön, och drog slutsatsen att det ”för närvarande” saknades tillräckliga skäl för att utmäta fastigheten.⁶⁷ I 2021 års mål förväntades en utmätning av fastigheten ge ett överskott om 85 000 kr till betalning av en skuld om drygt 250 000 kr. HD upprepade ställningstagandet i 2018 års mål om att ett litet överskott, med hänsyn till artikel 8 EKMR, inte nödvändigtvis räcker för att göra en bostadsutmätning försvarlig.⁶⁸ Domstolen hävde därför beslutet om utmätning av bostaden till förmån för fyra års löneutmätning.⁶⁹

I 2013 års mål är intresseavvägningen det mesta centrala, medan 2021 års mål särskilt rör försvarlighetsbedömningen. I båda målen angav HD att artikel 8

---

⁶⁶ Se NJA 2018 s. 9, p. 18 – 21.

⁶⁷ Se NJA 2013 s. 1241, p. 12 f.

⁶⁸ Se NJA 2021 s. 1065, p. 5 – 8.

⁶⁹ Ibid. p. 20.

EKMR innebär att det krävs starka skäl för att en bostad ska kunna tas i anspråk. 2013 års mål var ett första avsteg från det striktare synsätt som framkommer av NJA 2010 s. 397 I och II. 2021 års mål är det senaste exemplet på HD:s tillämpning av artikel 8 EKMR i mål om utmätning av bostäder.

5 Rouskavgörandets följder

5.1 Kritik efter *Rousk mot Sverige*

Mycket har skrivits om domen i målet *Rousk mot Sverige*, både om avgörandet i sig och om dess tillämpning. Johan Sandstedt publicerade år 2016 en artikel om HD:s utsökningsrättsliga praxis sedan *Rousk*, i vilken han riktade stark kritik mot vad han ansåg vara en alltför snäv tolkning av Rouskavgörandet i målet NJA 2013 s. 1241.⁷⁰ Särskilt kritisk var Sandstedt till att HD inte tillmätte EKMR någon betydelse vad gäller beneficiereglerna eller försvarlighetsbedömningen.⁷¹ Sandstedt föreslog en rad åtgärder – särreglering av hemmet i UB⁷²; rangordning av utmätningssintressen med statliga krav längst ned⁷³; långsammare utmätning, försäljning och avhysning⁷⁴; inhibitionsprövning ex officio vid överklagande av utsökningsbeslut⁷⁵ och Zug-om-Zug-utväxling av prestationer vid exekutiv försäljning⁷⁶.

Flera skribenter har ifrågasatt det fortsatta prejudikatvärdet av NJA 2010 s. 397 I och II sedan Rouskavgörandet meddelades. Lars Heuman ansåg år 2014 att HD:s dom inte kunde anses vägledande eftersom den, i strid med EKMR, inte beaktar kravet på proportionalitetsprövning.⁷⁷ Sandstedt anslöt sig till Heumans ståndpunkt, om än i mildare ordalag⁷⁸, medan Morgell förhöll sig mer frågande i en kommentar från år 2014⁷⁹.

Kristian Gustafsson påpekade år 2022 att Rouskavgörandet fått relativt stort genomslag vad gäller utmätning av bostadsfastigheter, men betydligt mindre vad gäller proportionalitetsbedömningar vid exekutiv försäljning och avhysning. Gustafsson genomförde en empirisk studie av kronofogdars argumen-

---

⁷⁰ Se Sandstedt JT 2015/16 nr. 4, s. 848.

⁷¹ Se Sandstedt JT 2015/16 nr. 4, s. 877; NJA 2013 s. 1241, p. 5 – 7.

⁷² Se Sandstedt JT 2015/16 nr. 4, s. 879.

⁷³ Ibid. s. 872.

⁷⁴ Ibid. s. 871.

⁷⁵ Ibid. s. 871.

⁷⁶ Ibid. s. 875.

⁷⁷ Se Heuman (2014), s. 146 f.

⁷⁸ Se Sandstedt JT 2015/16 nr. 4, s. 875.

⁷⁹ Se Morgell JT 2013/14 nr. 3, s. 751.

tation vid försäljningsbeslut och konstaterade att ingen av kronofogdarna uttryckligen hänvisade till proportionalitetsprincipen i sina rättsliga överväganden.⁸⁰ Detta trots att Rouskavgörandet enligt Gustafsson innebär att även försäljningsbeslut omfattas av proportionalitetsavvägningarna i artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR.⁸¹

5.2 Förändringar av KFM:s förfarande

Med anledning av Europadomstolens kritik mot svensk utsökningsprocess i Rouskavgörandet ändrade KFM i september 2013 sina arbetsrutiner på ett antal punkter. Ändringarna sammanfattades i en intern promemoria.⁸² I fall då utmätningsfordringarna uppgår till mindre än 10 000 kr och den enda utmätningsbara egendomen är en fastighet, bostadsrätt eller annan värdefull egendom slog KFM fast att förrättningsmannen alltid ska rådgöra med kronofogde för att avgöra om egendomen ska utmätas. I allmänna mål beslutade man att alltid kontrollera gäldenärens skattekonto under utsökningsprocessen och att ha närmare kontakt med SKV angående ansökan om anstånd eller överprövning av skattebeslut. I fall då skulden minskat väsentligt efter utmätningen angav KFM att utmätningsbeslutet i sig borde omprövas. Vid överklagande beslutade KFM att bifoga ett yttrande till domstolen med information om pågående verkställighetsåtgärder och en påminnelse om domstolens möjlighet att meddela inhibition. KFM öppnade också för att man eventuellt skulle kunna avvakta verkställighet i enstaka fall då handräckning framstod som oproportionerlig. Slutligen ansåg KFM att man, i valet mellan löneutmätning och utmätning av en fastighet eller annan värdefull egendom, borde överväga löneutmätning under längre tid än de tre månader som följde av då gällande riktlinjer. Både KFM och HD har sedan dess öppnat för att betydligt längre löneutmätningperioder kan vara befogade, särskilt då alternativet är att utmäta en bostad och beslutet rör barn.⁸³

---

⁸⁰ Se Gustafsson (2022), s. 318.

⁸¹ Ibid. s. 276 f.

⁸² Se KFM PM 832 25938-13/12 (2013-09-30).

⁸³ Se NJA 2021 s. 1065; KFM 2/20/VER.

5.3 SOU 2016:81 och efterföljande lagändringar

Regeringen tillsatte år 2014 en utredning (nedan kallad Utsökningsutredningen) i syfte att modernisera utsökningsbalken.⁸⁴ Regeringen pekade i kommittédirektivet ut effektivitet och rättssäkerhet som centrala målsättningar och hänvisade särskilt till fallet *Rousk*.⁸⁵ Utredaren ansåg med anledning av Rouskavgörandet varken att svensk skatteindrivning var konventionsstridig eller att utsökningsförfarandet behövde förse med fler rättssäkerhetsgarantier. Enligt utredaren tillgodosågs behovet av rättssäkerhet av 2015 års ändring av 18 kap. 7 § UB, som gav gäldenärer längre tid att överklaga beslut om exekutiv försäljning. Rouskavgörandet belyste dock enligt utredaren behovet av en proportionalitetsbedömning i utsökningsförfarandet där de motstående intressena vägs mot varandra.⁸⁶ Mot denna bakgrund föreslog utredaren bland annat att proportionalitetsprincipen skulle lagfästas i UB⁸⁷, att KFM skulle få befogenhet att upphäva samtliga utsökningsbeslut om de visade sig vara uppenbart oproportionerliga innan de vunnit laga kraft⁸⁸ och att KFM skulle åläggas att underrätta Socialnämnden när en bostad utmätts⁸⁹.

Utsökningsutredningen resulterade i tre propositioner som alla antogs av riksdagen. Bland annat gjordes fler myndighetsbeslut direkt verkställbara⁹⁰, KFM fick större utredningsmöjligheter⁹¹ och möjligheten att få anstånd med löneutmätning kopplades särskilt till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden⁹². Vid en jämförelse mellan Utsökningsutredningen och lagändringarna framstår det som att utredningens lagförslag om effektivitet fått större genomslag än lagförslagen om proportionalitetsbedömningar och utökad rättssäkerhet. Att fler myndighetsbeslut gjordes direkt verkställbara mo-

---

⁸⁴ Se SOU 2016:81.

⁸⁵ Se dir. 2014:127, s. 5.

⁸⁶ Se SOU 2016:81, s. 189 ff.

⁸⁷ Ibid. s. 177 ff.

⁸⁸ Ibid. s. 198 ff.

⁸⁹ Ibid. s. 204 f.

⁹⁰ Se prop. 2021/22:206, s. 4 f.

⁹¹ Se prop. 2021/22:197, s. 5 f.

⁹² Se prop. 2020/21:161, s. 6.

tiverade regeringen bland annat med behovet av snabbhet i utsökningsprocessen.⁹³ Samtidigt ålades de berörda myndigheterna att säkerställa att de har kompetens nog att under rättssäkra former fatta välgrundade beslut. Regeringen konstaterade sammanfattningsvis att förslaget om direkt verkställbara myndighetsbeslut skulle leda till ett mer effektivt verkställighetsförfarande, ”samtidigt som enskildas rättigheter tillgodoses och rättssäkerheten även i övrigt kan upprätthållas”.⁹⁴

---

⁹³ Se prop. 2021/22: 206, s. 11.

⁹⁴ Prop. 2021/22: 206, s. 13.

6 Analys och slutsatser

6.1 Europakonventionens krav på svensk utsökningsrätt

Utsökningsförfarandet är oundvikligen ett ingrepp i den enskildes rättigheter enligt artikel 8 och artikel 1 TP 1 EKMR. Frågan är om ingreppet är tillåtligt. Europakonventionen kräver här lagstöd, legitimt intresse och proportionalitet. Förekomsten av lagstöd och legitimt intresse tenderar att konstateras snabbt i Europadomstolens praxis. Så är fallet i *Zehentner*, *Rousk* och *Vasrksic*. Avgörande blir i stället frågan om proportionalitet. Domstolen återkommer gång på gång till vikten av processuella rättssäkerhetsgarantier (*procedural safeguards*) för att ett ingrepp ska anses proportionerligt. I mål där en gäldenär riskerar att förlora sitt hem kräver Europadomstolen att åtgärden kan proportionalitetsprövas i en självständig domstol. Gäldenärens intressen måste kortfattat beaktas tillräckligt i utsökningsprocessen. I *Zehentner* ansågs den summariska processen vara otillräcklig för att gäldenärens intressen skulle beaktas. I *Vasrksic* var avsaknaden av utmättningsordning problematisk av samma skäl. I *Rousk* innebar ett antal samverkande omständigheter att utsökningsförfarandet saknat tillräckliga processuella rättssäkerhetsgarantier, inklusive flera direkta fel begångna av KFM och SKV.

Jag ansluter mig till Utsökningsutredningens slutsats att det är oklart om någon av de omständigheter som togs upp av Europadomstolen ensam hade utgjort en kränkning av Rousks rättigheter enligt EKMR, eller vilka omständigheter som sammantagna hade gjort det.⁹⁵ Omständigheterna i fallet *Rousk* var ett lapptäcke av brister, inklusive direkta fel, som tillsammans innebar att utsökningsprocessen mot Rousk saknat tillräckliga processuella rättssäkerhetsgarantier. Bristerna rörde särskilt beslutet om exekutiv försäljning och avhysning. Det faktum att det är svårt att peka ut en brist som ensamt avgörande i målet *Rousk* innebär dock inte att EKMR inte ställer krav på förändringar av det svenska utsökningsförfarandet. En vägledande fråga kan här vara om

---

⁹⁵ Se SOU 2016:81, s. 189.

den nuvarande utsökningsrätten möjliggör att omständigheterna i *Rousk* skulle kunna upprepas.

Sammanfattningsvis kräver EKMR att förfarandet vid utmätning, exekutiv försäljning och avhysning från bostadsfastigheter har lagstöd och legitimt intresse, samt att det innefattar proportionalitetsbedömningar i vilka den enskildes rätt till hem och egendom beaktas. EKMR kräver även tillräckliga processuella rättssäkerhetsgarantier i utsökningsförfarandet för att säkerställa att den enskildes intressen beaktas. Exempel på sådana är möjligheter till anstånd, uppskov och omprövning. Exakt vilka processuella rättssäkerhetsgarantier som hade varit tillräckliga för att undvika utgången i målet *Rousk mot Sverige* är svårt att bedöma utifrån domen. De åtgärder som föreslås av Sandstedt⁹⁶ är enligt min mening exempel på ytterligare processuella rättssäkerhetsgarantier som skulle avhjälpa de brister som tas upp i *Rousk*.

6.2 Rouskavgörandet och rättsutvecklingen

Majoriteten av rättsutvecklingen med anledning av *Rousk* har skett genom Högsta domstolens praxis och KFM:s interna rutiner. Högsta domstolen gav i NJA 2010 s. 397 I och II uttryck för en strikt syn på försvarlighet vid bostadsutmätning, utan utrymme för proportionalitetsbedömningar eller EKMR-hänsyn. HD har sedan dess hänvisat tillbaka till uttalandena i 2010 års mål, men delvis frångått det strikta synsättet. I stället har domstolen beaktat artikel 8 EKMR i såväl försvarlighetsbedömningen som intresseavvägningen. Domstolens övergripande slutsatser är för det första att det krävs starka skäl för att en bostad ska kunna tas i anspråk, för det andra att ett litet överskott inte nödvändigtvis gör en utmätning av en bostadsfastighet försvarlig och för det tredje att löneutmätning under mer än ett år kan vara godtagbar om alternativet är att utmäta gäldenärens hem.

Den största förändringen i KFM:s förfarande med anledning av *Rousk* skedde redan 2013.⁹⁷ De rutiner som KFM då beslutade om åtgärdade vissa av bristerna som togs upp i *Rousk*, exempelvis kommunikationsproblemen mellan

---

⁹⁶ Se avsnitt 5.1.

⁹⁷ Se avsnitt 5.2.

KFM och SKV och det faktum att KFM inte undersökte annan utmättningsbar egendom när Rousks skuld minskade väsentligt efter utmättningsbeslutet. Ändringarna är dock begränsade till KFM:s arbetssätt inom ramen för gällande lagstiftning. Större förändringar, exempelvis frågor om verkställighet under pågående överprövning eller KFM:s rätt att upphäva oproportionerliga beslut, ligger rimligtvis bortom vad KFM kan besluta om i en intern promemoria.

Som Gustafsson påpekat har fallet *Rousk* fått som störst påverkan på utmätning, trots att målet främst rör exekutiv försäljning och avhysning. Denna effekt förstärktes av att regeringen valde att lämna Utsökningsutredningens förslag om proportionalitet och rättssäkerhetsgarantier under hela utsökningsprocessen i princip utan avseende. Förhållandet mellan rättsutvecklingen sedan *Rousk* och Europadomstolens däri framförda kritik kan lite tillspetsat beskrivas som att *Rousk* fått ett snett genomslag. Rättsutvecklingen reflekterar för det mesta bara en del av ED:s kritik – den om generella krav på proportionalitet vid utmätning – utan att riktigt beakta ED:s mer specifika uttalanden om otillräckliga processuella rättssäkerhetsgarantier.

6.3 I vilken utsträckning lever svensk rätt upp till konventionens krav?

Enligt min mening är 2010 års strikta uttalanden om försvarlighet oförenliga med EKMR:s krav på proportionalitet. En ordning där den enskildes rätt till hem och egendom kategoriskt åsidosätts om annan utmättningsbar egendom än hemmet saknas är inte förenlig med artikel 8 eller artikel 1 TP 1 EKMR. Utvecklingen i senare rättsfall har fört in en proportionalitetsbedömning i försvarlighetsbedömningen och lagt större vikt vid den enskildes rätt till hem. HD har dock inte slutligt satt ned foten i frågan, utan hänvisar i både 2018 och 2021 års fall tillbaka till 2010 års strikta uttalanden om försvarlighet. Det är därför inte klart att HD genom sin praxis har lagt tillämpningen av 4 kap. 3 § UB helt i linje med Europakonventionens krav på proportionalitet.

2013 års förändringar av KFM:s förfarande innebar en utökning av den enskildes processuella rättssäkerhetsgarantier, men är enligt min mening otillräckliga för att ensamma avhjälpa de processuella brister som togs upp av Europadomstolen. Ändringarna tycks främst minska risken för direkta fel, särskilt i fall med korta tidsmarginaler. KFM kunde dock inte slutligt ge sig självt befogenhet att ex. avbryta oproportionerlig handräckning i större utsträckning än vad som medgavs av lagstiftningen. De förslag som lades fram i Utsökningsutredningen hade inneburit en betydande utökning av processuella rättssäkerhetsgarantier för den enskilde. Särskilt förslaget att ge KFM befogenhet att upphäva uppenbart oproportionerliga, icke lagakraftvunna utsökningsbeslut rimmade väl med EKMR:s krav på processuella rättssäkerhetsgarantier även vid exekutiv försäljning och avhysning. Regeringens beslut att lämna dessa förslag utan avseende framstår mot bakgrund av *Rousk* som anmärkningsvärt. Även regeringens väldigt korta avhandlande av rättssäkerhetsfrågor när fler myndighetsbeslut gjordes direkt verkställbara kan ifrågasättas, särskilt med hänsyn till att direkt verkställbara myndighetsbeslut enligt Europadomstolen ställer höga krav på processuella rättssäkerhetsgarantier.

EKMR:s och Rouskavgörandets krav på svensk utsökningsrätt är svårdefinierade. Det är följaktligen svårt att tydligt säga vilka reformer som krävdes efter *Rousk* för att undvika framtida kränkningar av EKMR vid utmätning, exekutiv försäljning och avhysning från bostadsfastigheter. Klart är att utsökningsförfarandet år 2003 ledde till kränkningar av Jim Rousks rätt till egendom och hem. Sedan dess har HD fört in proportionalitetsbedömningar med beaktande av artikel 8 EKMR i utmättningsordningen, om än med viss oklarhet kring det fortsatta prejudikatvärdet av NJA 2010 s. 397 I och II. HD har dock inte berört försäljnings- eller avhysningsbeslut. KFM har genomfört en del förändringar i syfte att säkerställa rättssäkerheten för den enskilde, men förslag på mer omfattande processuella rättssäkerhetsgarantier i hela utsökningsförfarandet har lämnats utan avseende av regeringen.

En i sammanhanget relevant fråga som togs upp av Sandstedt 2016 är vilka människorättsliga ambitioner Sverige har på utsökningsområdet. Vill vi balansera på gränsen till det otillåtna eller vill vi tydligt säkerställa att inga fler

överträdelser av EKMR kan ske i utsökningsförfarandet? Värt att poängtera är att utökningar av gäldenärens rättigheter i utsökningsmål sker på borgenärens bekostnad. I enskilda mål kan även borgenären ha EKMR-rättigheter som ska beaktas. Att rättighetsavvägningarna i enskilda respektive allmänna mål skiljer sig åt väcker frågan om inte utsökningsprocessen i de två måltyperna borde särregleras i större utsträckning än vad som gäller idag. Det finns oavsett utrymme att ifrågasätta om vi idag lever upp till de krav som EKMR ställer på svensk utsökningsrätt vid utmätning, exekutiv försäljning och avhysning från bostadsfastigheter i allmänna mål. Vill vi vara på den säkra sidan anser jag att vi bör införa ytterligare proportionalitetsbedömningar och processuella rättssäkerhetsgarantier, särskilt vid beslut om exekutiv försäljning och avhysning. Exakt vad dessa reformer bör bestå av faller utanför ramen för denna uppsats.

Källförteckning

Offentligt tryck

Sverige

SÖ 1952:35, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Prop. 1980/81:8, Med förslag till utsökningsbalk.

Prop. 1993/94:50, Fortsatt reformering av företagsbeskattningen.

Prop. 1993/94:117, Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Dir. 2014:127, Ett modernt utsökningsförfarande.

SOU 2016:81, Ett modernare utsökningsförfarande.

Prop. 2020/21:161, Löneutmätning och digitala ansökningar i utsökningsförfarandet.

Prop. 2021/22:206, Snabbare och enklare verkställighet av myndighetsbeslut.

Prop. 2021/22:197, Effektivare verktyg i utsökningsförfarandet.

Europadomstolen

ECHR, ”Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights – Right to respect for family life, home and correspondence”, senast uppdaterad 31 augusti 2022. [Cit. Guide on Article 8 of the Convention].

Rättsfall

Högsta domstolens praxis

NJA 2004 s. 373 I och II.

NJA 2010 s. 397 I och II.

NJA 2013 s. 1241.

NJA 2018 s. 9.

NJA 2021 s. 1065.

Europadomstolens praxis

Dudgeon v. The United Kingdom, Application no. 7526/76, 22 oktober 1981, Series A no. 45.

McCann and Others v. The United Kingdom [GC], Application no. 18984/91, 27 september 1995, Series A no. 325.

Beyeler v. Italy [GC], Application no. 33202/96, 5 januari 2000, ECHR 2000-I.

Chapman v. The United Kingdom [GC], Application no. 27238/95, 18 januari 2001, ECHR 2001-I.

Moreno Gómez v. Spain, Application no. 4143/02, 16 september 2004, ECHR 2004-X.

Zehentner v. Austria, Application no. 20082/02, 16 juli 2009.

Rousk v. Sweden, Application no. 27183/04, 25 juli 2013.

Vaskrsić v. Slovenia, Application no. 31371/12, 25 april 2017.

Litteratur

Böcker

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik (2023), *Regeringsformen: en kommentar*, 5:e uppl., Studentlitteratur AB.

Cameron, Iain (2023), *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, 9:e uppl., Iustus förlag.

Danelius, Hans m.fl. (2023), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 6:e uppl., Norstedt juridik.

Gregow, Torkel (2020), *Utsökningsrätt*, 5:e uppl., Norstedts juridik.

Gustafsson, Kristian (2022), *Barnets bästa vid utmätning och exekutiv försäljning av bostäder i svensk utsökningsrätt*, Lunds universitet.

Helmius, Ingrid (2020), 'Proportionalitetsprincipen', i: Marcusson, Lena (red.), *Offentligrättsliga principer*, 4:e uppl., Iustus förlag, s. 137 – 171.

Heuman, Lars (2014), *Specialprocess: utsökning och konkurs*, 7:e uppl., Norstedts juridik.

Heuman, Lars (2020), *Specialprocess: utsökning och konkurs*, 8:e uppl., Norstedts juridik.

Holappa, Tim (2023), *Rätten till bostad i det sociala skyddsnätet: En rättsvetenskaplig studie om enskildas rättigheter och det allmännas ansvar*, Stockholms universitet.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2:a uppl., Studentlitteratur AB, s. 21 – 46.

Artiklar

Gustafsson, Kristian, "På spaning efter den tid när bostadsrättsägare skyddades från flytt", *Svensk juristtidning 2019*, s. 913 – 921.

Morgell, Nils-Bertil, ”Europadomstolens dom i målet Rousk mot Sverige – hur påverkar den svensk indrivning?”, *Juridisk tidskrift 2013/14 nr. 3*, s. 745 – 751.

Morgell, Nils-Bertil, ”Barnkonventionens tillämpning vid utmätning av bostadsfastighet”, *Juridisk Tidskrift 2021/22 nr. 3*, s. 686 – 691.

Sandstedt, Johan, ”Äganderättsskyddet, rätten till skydd för hemmet och en ny svensk kränkning: målet *Rousk*”, *Juridisk Tidskrift 2013/14 nr. 3*, s. 602 – 619.

Sandstedt, Johan, ”Utmätning av bostad och ’Pandoras naturrättsliga ask’: om HD:s restriktiva tolkning av relevant EMD-praxis och reformbehov”, *Juridisk tidskrift 2015/16 nr. 4*, s. 845 – 881.

Wenander, Henrik, ”Proportionalitetsprincipen i 2017 års förvaltningslag”, *Förvaltningsrättslig tidskrift 2018*, s. 443 – 456.

Myndighetsmaterial

Kronofogdemyndighetens ställningstagande 2/20/VER, 2020-04-08, Dnr. KFM 8150-2020, *Ställningstagande avseende utmätningens ordningen*. [Cit. KFM 2/20/VER].

Kronofogdemyndighetens PM 2013-09-30, Dnr. 832 25938-13/12, *Fråga om tillämpningen av Europadomstolens dom Rousk ./. Sverige*. [Cit. KFM PM 832 25938-13/12 (2013-09-30)].